उपाकर्मोत्सर्जनयोः प्रयोगः

११२६

१६ पत्रे

नं. ११२ घ
उत्सर्जनोपाकर्म प्रयोगः
२६ पत्राणि । सम्पूर्णम्
कृष्ण पण्डितः

ॐ श्रीगणेशाय नमः ॥ अथोपाकर्मोत्सर्जनप्रयोगः ॥ तत्र कारिका ॥
उ. अध्यायानामुपाकर्म श्रावण्यां श्रवणेन तु ॥ तन्मासे हस्तयुक्तायां पंच
क. म्यां वा तदिष्यते । अस्पृष्टौषधयस्तस्मिन्मासे न तु भवंति चेत् ॥ तदा
१ भाद्रपदे मासि श्रवणेन करोति यत् ॥ २ ॥ अथ प्रयोगः ॥ दर्भान्धारय
माणः दर्भासने उपविश्य पवित्रे धृत्वा ॥ आचम्य प्राणानायम्य देश
कालौ संकीर्त्य ॥ ममाध्याप्यानां वाधीनानां छंदसां यातयामतानिरा
सेनाप्यायनद्वारा ॥ श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं उपाकरणादिने अद्य उत्सर्ज
नाख्यं कर्म करिष्ये ॥ अस्मिन्नन्वाहितेग्नाविध्मादि चक्षुषी आज्येने । राम.
त्यंतमुक्त्वा ॥ अत्र प्रधाने ॥ सावित्रीं ॥ ब्रह्माणं ॥ श्रद्धां ॥ मेधां ॥ प्रज्ञां ॥ धार १

णा सरस्वतीं अनुमतीं कुंरां सृषीन् आज्यस्येण अग्निं अग्र
अग्निं णा ... शकुने अग्निं मित्रावरुणौ अग्निं आपः अग्निं मरुतः
अग्निं विश्वान्देवान् अग्निं इंद्राषोमौ इंद्रं अग्न्यामरुतः पवमानः
सोमं सोमं अग्निं संज्ञाने एताः प्रधानदेवताः गृह्यसिद्धान्न रुद्र्याणे
पा वेश्विष्टकृतमिमारिसद्योपदे इत्येतमुख्या गृह्यसिद्धान्नमाराया
ज्यसंस्काराद् आज्यभागान्तंकृत्वा इह्राज्यभागोनिमित्तलयेवास
जैनैषितो आज्याहुतीर्जुहुयात् ॐ सावित्र्यै स्वाहा सावित्र्या इदं न मम
ॐ ब्रह्मणे स्वाहा ब्रह्मण इदं ॐ श्रद्धायै स्वाहा श्रद्धाया इदं ॐ मेधायै
स्वाहा मेधाया इदं न मम ॐ प्रज्ञायै स्वाहा प्रज्ञाया इदं ॐ धारणायै

उ. क. २

स्वाहा धारणाभ्यामिदं ॐ सदसस्पतये स्वाहा सदसस्पतय इदं ॐ अ
नुमतये स्वाहा अनुमतय इदं ॐ कं देवेभ्य ऋषिभ्यः स्वाहा कं देवेभ्य ऋ
षिभ्य इदं इत्याज्याहुतीर्हुत्वा अवदानधर्मेणाचरुमवदाय यथाक्री
त यस्तन्तोभवत्समिति आर्येनांकृत्वा यस्तन्तोभवत्समेकं चरावपि स्वा
मेवेमं प्रथमः सूपि हस्त्येजे स्तुतेस्माते न यद्यागमेवोपति विश्वामित्रज
मदग्निरिमे । अग्निमीळे मधुच्छन्दाग्निर्गायत्री उत्तमर्णेन प्रधानच
रुस्विष्टाग्निहोमे विनियोगः ॐ अग्निमीळे पुरोहितं यज्ञस्य देवमृत्विजं
होतारं रत्नधातमं स्वाहा अग्नय इदं न मम एवं सर्वत्र उत्तमर्णस्य ग क. राम. २
स्यात्प्रणामस्य येमानुष्टुप् उत्तमर्णेन प्रधानचरुस्विष्टाग्निहोमे विनियोगः

ग

नैजुषस्व स्वाहा अग्नय इदं मत्वामा भाँ वो अजमर अग्निर्मित्रावरुणौ यायजी

ऊ. ऊस्मजेनय । मत्वा मात्नुमरग्निनायो नागृतमस्य सोरते धातेमामम्मृताद्य

क. धास्वाहा मित्रावरुणाभ्यां त्वोद्यग्ने वार्हसमोभा महान्तोऽग्निरिहूय ऊ

रू त्मजेनय । त्वोद्यग्ने सहग्निमस्य मुम्नवो देवा सोऽदेवमरतिं मेथिरस्तिहल्वा

3 मेथिरे अग्नमर्त्यं यजनमर्त्यं धारे वमा देवं जनन तमेवैन मस्विश्रमा देवं जन

नयवेन मस्वाहा अग्नय इदं धामते वामदेव आपो जगानी ऊस्मजेनय ।

धामते विश्वं भुवनमधिश्रितमन्तः समुद्रे हृद्यन्तरायुषि अपामनीके स

मिथे य आभृतस्तमश्याम मधुमन्तं त ऊर्मिं स्वाहा अग्नय इदं । अग्नवो पिब्रुध रामः

रा विछितावमग्निरिहूय ऊस्मजेनय । अग्नवोश्वग्निः समिधा जनानां प्रति २

घेनुमिवायतीमुपासे सुहृदं सयनुपान्नुधिहोनाः प्रभानवः स्विस्वे
नाकमक्रुः स्वाहा अग्नय इदं गतानस्याश्वेयपण्वयामस्कन्नाकस्तोऽनगाने
इदमग्नये न मम॰ गतानोयु ति द्वे यन्ति याः सुगत्वा मिश्रा तारदेवमरुत्त पंतुषा
मरुत् स्वर्यन्तो नापेक्षन्ता द्यां रोहन्ति यज्ञं ये विश्वतोधारं सुविद्वांसो वितेनिरे स्वा नस्य
हा अग्नय इदं नेहाग्ने वारे स्मतो भारद्वाजो ग्निस्त्रिवृत् इदमग्नये न मम॰
नेहाग्ने अश्यमामनोता स्याधियो लुभं वा रस्महोता दैवो ऽपि ब्रह्मणो इ
हवींषि सद्यो विश्वस्मै मरुते मेस रुद्रेभ्यः स्वाहा अग्नय इदं यो नः स्वः पाशुभं
रहाणो विश्वे देवा अनुष्टुप् इदमग्नये न मम॰ यो नस्तोऽन्य त्वं पश्चु निरंगा जिवो
मति देवास्तं सर्वे धूर्वन्तु ब्रह्म वर्म ममान्तरं स्वाहा विश्वेभ्यो देवेभ्य इदं,

अग्निं नरो मैत्रावरुणिर्वसिष्ठोऽग्निर्विराट् उक्तं जेनय· अग्निं नरो दीधी
उ· तिभिररण्योर्हस्तच्युती जनयन्त प्रशस्तं दूरेदृशं गृहपतिमथर्युं स्वाहा
कृ· अग्नय इदं प्रति चन्द्र विचन्द्रे इन्द्रासोमावनुष्टुप् उक्तं जेनय· प्रति चन्द्र
४ विचन्द्रे इन्द्रासोमा जागरतं रक्षोभ्यो वधमस्यतमशनिं यातुमद्भ्यः स्वाहा इ मरुत्स्वत
न्द्रासोमाभ्यां मा चिदन्यद्वि काण्वः प्रगाथ इन्द्रो बृहती उक्तं जेनय· मा चिद
न्यद्वि शंसत सखायो मा रिषण्यत इन्द्रमित्स्तोता वृषणं सचा सुते मुहु
रुक्था च शंसत स्वाहा इन्द्राय [redacted] आग्नेयादि सौभरिर्वा अग्निर्मारु
तेऽनुष्टुप् उक्तं जेनय· आग्नेयादि मरुत्स्वत्वा हवे इमं सोमं पीतये सो याम·
भर्या उपस्तुतिर्माद्यस्व स्वर्णरे स्वाहा अग्निमरुद्भ्य इदं स्वाहिष्टया ४

मधुछंदाः पवमानस्सोमो गायत्री उपस्थाने नम· स्वादिष्ठया मदिष्ठया पवस्व
सोम धारया इंद्राय पातवे सुतः स्वाहा पवमानस्सोमायेदं यत्रे राज्ञ
स्मारिचः कश्यपः सोमः पंक्तिः उपस्थाने नम· यत्रे राजन्नमृतेर विनिस्तन
सोमाभिरक्ष[illegible] नः अस्माती वासमानेस्वारी मोवेनुः किंचनाममदिंद्रायें
द्रो परिस्रव स्वाहा सोमाय· अग्नेहरस्त्रा मनः स्विनोगिनिस्त्रिष्टुप् उपस्थ
ने नम· अग्नेहरस्त्रुष सामस्र्धोऽग्ने स्मान्निजेगानोनमसोऽस्मोति घारा
व अग्निभीर्तुनाकृत्वानाम्हगुस्याजानो विश्वासमामयप्रा स्वाहा अग्नय
इदं· समानीवः सेवनवः संज्ञानवनुष्टुप् उपस्थाने नम· समानीव आकूतिः
समानाहृदयानिवः समानमस्तुवोमनो यथावः सुसहासति स्वाहा सं

ना

उ॰ क॰ ५ ह्मौऽस्तु ते ॥ इति शाकलानां ॥ नवकं योः शं यु विश्वेदेवा अंसकृरी ॥ उत्सर्जेनम्य॰ ॥
गेन कं यो राज्ञो गोभ्य हे गान्तं पुत्राय्यं गाहं पुत्र पन मे दैवो सु श्रियं त्र नः सुपि
मं भनुं षेभ्यः ॥ तु श्रुं निशान्तं भेषु जे स्वाहा ॥ विश्वेभ्यो देवेभ्यः ॥ नमः सिद्धं कं
कृत्वा सर्वे पहम ॥ सर्वैः सह प्राणायामं कृत्वा ॥ पृथिवीति मंत्रस्य ॥ मेरुपृष्ठऋ
षिः ॥ कूर्मो देवता ॥ सुतलं छंदः ॥ आसने विनियोगः ॥ ॐ पृथिवि त्वया धृता लो
का देवि त्वं विष्णुना धृता ॥ त्वं च धारय मां देवि पवित्रं कुरु चासने ॥ अपसर्पन्तु
ते भूता ये भूता भुवि संस्थिताः ॥ ये भूता विघ्नकर्तारस्ते नश्यन्तु शिवाज्ञया ॥
अपक्रामन्तु भूतानि पिशाचाः सर्वतो दिशं ॥ सर्वेषामविरोधेन ब्रह्मकर्म राम॰ ५
समारभे ॥ अनेन मंत्रेण भूतान्युत्सार्य ॥ शारीरे जले ऊ शोध्याराध्य ॥

5

विहरन्मिविद्युमेपापानमस्तानाम्समस्नुपैमिब्रह्मलमभिमश्चोपस्थेकृतेर
ग मैर्भैवक्तोञ्जलिंविधाय प्रणवादीनृष्यमुच्चारयन् अग्निमात्मप्रोवसुप
विष्णवाचयेत प्रणवस्यपरब्रह्मऋषिः परमात्मादेवता दैवीगायत्रीछं
सुलिकृरेवीबृहस्पंक्तिश्छंदांसि गायत्र्यागाथिनोविश्वामित्रऋषिः सविता
देवतागायत्रीछंदः अग्निमीळइत्यादीनांछंदसां विश्वामित्रोमधुच्छं
दादयऋषयः अग्न्यादयोदेवता गायत्र्यादिछंदांसि सर्वेषामुत्सर्गे
नैमित्तिनियोगः पक्षोडेवेशः सर्वांगायत्रींवदित्वा अग्निमीळइतिनव
ऋचंसूक्तंअनुवाकंवा अवशेनकथ्याह इषेत्वोर्जेत्वा अग्नआयाहि
वीतये शन्नोदेवीरभिष्टये अग्निर्वैदेवानामवमोविष्णुः परमः अथम

उ. क. १ 6

द्राघते पषपेयाव्तनकर्मे अथातः संहिताया उपनिषत्र विरामब्रवन्
विरा महाब्रनस्य पंचविंशतिं सामधेमः अथैतस्य समाम्नायस्य स
यस्मनजभनलमसंम्मिते पंचसंवत्सरमयं गोः यमाः समाम्नायः
समाम्नातः अथ शिक्षां प्रवक्ष्यामि बृहिरादैचु योगीश्वरं याज्ञवल्क्यं
नारायणं नमस्कृत्य अथातो धर्मं व्याख्यास्यामः अथातो धर्मजिज्ञा
सा अथातो ब्रह्मजिज्ञासा तन्त्रे पारात्रयो महेशाने यज्ञायज्ञाते य
जपतपयेदैवीस्वस्ति रस्तु नः स्वस्ति मानुषेभ्यः ऊर्ध्वं जिगातु भेषजं शन्नो राम. ८
अस्तु द्विपदे शं चतुष्पदे ॐ नमो ब्रह्मणे नमो [illegible] य गुरवे
नमः ऋषिभ्यो नमः ओषधीभ्यः नमो वाचे नमो वाचस्पतये नमो विष्णवे मह

नमो

नेकंरोमि भूर्हनोऽस्मिपिबानपुनमः ॐ शांतिः। शांतिः इत्युक्त्वा जल
मभिमन्त्र्येत्पुः उत्तरशावैवेशः ततश्चाचार्यः प्रायश्चित्तादिहोमशेषं
समाप्य उदकलोमेगत्वा शरीरशुद्ध्यर्थं उत्तरं तेनागतेन सर्वैः सहस्ना
नानि कुर्यात् तद्यथा प्रागानायमसु देशकालोस्मृत्वा उत्तरं तेनाग
तेनगणस्नानमहं करिष्ये इति संकल्प्य शरीरशुद्ध्यर्थं भस्मगोम
यमृत्तिकास्नानमहं करिष्ये भस्मनामादाय ईशानायनमः इति शि
रसि तत्पुरुषायनमः इति मुखे अघोरायनमः इति हृदये वामदेवा
यनमः इति गुह्ये सद्योजातायनमः इति पादयोः ॐ प्राणवेनसर्वा
ङ्गे यद्वा अग्निरितिभस्म वायुरितिभस्म जलमितिभस्म स्थलं।

क्षितिर्भस्म व्योमेति भस्म सर्वं ह वा इदं भस्म मानसे लोके तिसर्वो
रु. गो विलिप्य स्नानाचमन गन्धपुष्पाद्यैरभ्यर्च्य त्रिसप्तहस्तं करो विधिना हृ
क. द्यो सर्वभूतानां नाभिहृत्पद्मयोस्त्रिये अनेन मन्त्रेण गोमयमादाय अ
७ ग्रमग्रतूतीनामोषधीनां वनेवने नामामयभयतीनां वविशेकाये
7 धनं ननमेरोगाश्वशोको भानुरगोमयमर्दे हा इतिशिरः प्रथमंगा।
निविलिप्य स्नानाचमन वलिन्यापर्वतानां तिद्वं विभर्षि हस्यिवो यथा
भूमिप्रथमतिमद्भ्याग्निनोषिमहिनि इतिभूमिंप्रार्थ्य मावौ विघनवनि
तायसेमेचारेवनाभिवः हिपरचतेस्माकं सर्वमखनानाव इतिमन्त्रे गम.
णावनिना स्नानाहयिवीभयापारतरानिवेशानो यचानः शर्मसप्र। ७

यः ॥ इति मृत्युमाराय ॥ अयं नेनेपुरायणो हृर्गौरोदेत्वत्सुष्विणौः ॥ इदाष्य

पुण्डरीकाणि समुद्रस्य गृहा इमे ॥ भद्रं तिहर्वीमाराय ॥ गायत्र्याहुवीम

भ्युत्स भ्रमो निधाय ॥ ॐ त्रातारमिंद्रमवितारमिंद्रं हवेहवे सुहवं शूर

मिंद्रं ॥ ह्वयामि शक्रं पुरुहूतमिंद्रं स्वस्ति नो मघवा धात्विंद्रः ॥ इति पूर्वतः

यमाय मधुमत्तमं राज्ञे हव्यं जुहोतन ॥ इदं नम ऋषिभ्यः पूर्वजेभ्यः पूर्वेभ्यः

पथिकृद्भ्यः ॥ इति दक्षिणतः ॥ तत्त्वा यामि ब्रह्मणा वंदमानस्तदाशास्ते

यजमानो हविर्भिः ॥ अहेळमानो वरुणेह बोध्युरुशंस मा न आयुः

प्रमोषीः ॥ इति पश्चिमतः ॥ वयं सोम व्रते तव मनस्तनूषु बिभ्रतः ॥ प्रजाव

न्तः सचेमहि ॥ इत्युत्तरतः ॥ तन्नस्पेरोरमीडभेरोषाव स्तोकरूपछ्वे भोजे

धुमोग्रभद्रेणामरा इन्द्रपतिहान यथुःफरफसमोपतिसेन्नरांपारकोे
उ. दरमानेकशान्नकौहशान्द्धी स्त्रुत्वानुभाविय इन्द्राद्यः नमोग्रगोषु सर
क. स्वशीर्षाय इति शिरसि अस्तीभ्यां नेत्राभ्यां नासिकाभ्यां कर्णाभ्यां कुबुकाद्धोय
८ नंशीर्षाय प्रमालिकान्त्रिश्टायाविशरामिते इतिमुखे ग्रीवांभ्यस्त इति
४ हाभ्यः कीकसाभ्यो यानेभ्यानं यत्प्तरोषाणं १ मेसाभ्यावाहुभ्यांवि
हरामिते इति ग्रीवायां अन्त्रेभ्यस्तेगुदाभ्यांवनिष्ठोर्हृदयात्स्रसि यत्स
श्रीः मत्स्नाभ्यां यक्नः प्लाशिभ्यो विवृहामिते इति हृदये नाभानाभिनयमार
दे सद्य सिन्नस्ये सच उवेरपसमाउडे इति नाभौ नमिद्यसज्जोषम राम. ८
र्कर्ण विभक्ति बाहूः वज्राशिशानं ओजसा बाहुः सोमाने सरणौ हरणु

इति

यस्मात्पुण्यात्तौ कृत्सीवैतेयजौशिज॰ कक्षीवांकः ऋषिः सोमयानेमः समुद्र
वर्षिवते इर्वेराणोनकाक्षुरः इतिऊस्याः वहूरीनांपुत्नावहूस्यपुत्रंत्रिश्रु।
श्याकुल्तोपिसमनावृगासकृष्णिः सेकाष्टनेनाधूसर्वाः इप्येतिनंडोजं
यतिमस्तनः इतिश्वेयुरभ्यां नेष्यद्वीवहूर्णापाप्तिभ्यांयपराभ्यांयत्नु
श्रोपिभ्याभ्यासराजंसमोपविव्हदामिते इस्त्ववौः सेहृनाहनेकरणा।
लोमभ्यस्तेनखेभ्यः यत्से सर्वस्यारामनस्तमिदंविव्हदामिते इतिजा
न्वोः एतावानस्यमहिमातोज्यायांश्चपूरुषः पादोस्यविश्वाभूतानित्रि॰
पादस्यामृतंदिवि इतिपादयोः यस्यातिश्यानिरस्नयोः पचलितीनाव
सु स्याश्रयस्तुयाश्चसमधृणिर्जेवाशानिजेदि इतिरस्नयोः श्रोगोरणा

ऊ. कु. स्म ७

ल्लोकेभ्यो लोकेभ्यो जाते पर्वताग्रे पर्वतेषु यत्मे सर्वे समारात्मनः स्नामि रेवि हरा
मिते इति मन्त्रेण पुरस्तात्केन सर्वांगे अश्वक्रान्ते रथक्रान्ते विष्णुक्रान्ते व
सुन्धरे शिरसा धारयिष्यामि रक्ष मां पदे पदे इति सम्मृत्तिकाहस्तो मृद्
शिरसि निधाय मन्त्रिकास्नानं प्रक्षाल्य हिरण्यशृङ्गं वरुणं प्रपद्ये तीर्थं
मे देहि याचितः यन्मया भुक्तमसाधूनां पापेभ्यश्च प्रतिग्रहः यन्मे मन
सा वाचा कर्मणा वा दुष्कृतं कृतं तन्न इन्द्रो वरुणो बृहस्पतिः सविता च पु
नन्तु पुनः पुनः नमोऽग्नयेऽप्सुमते नम इन्द्राय नमो वरुणाय नमो वारुण्यै नमोऽद्भ्यः
यदपां क्रूरं यदमेध्यं यदशान्तं तदपगच्छतात् अत्याशनादतीपानाद्यच्च उग्रात्प्रतिग्रहात् स्नम. ८
समानमद्भिर्याः काश्च सिन्धुं प्रवहन्ति नद्यः सर्वास्ताः पापं विनाशयन्तु इति

पापेस्मशेषारसितो भुवनस्य गंगांयो व यातीति सुमित्रिया न आप ओषधयः
संतु सन्तु दुर्मित्रियास्तस्मै [illegible]योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मः समुद्रज्येष्ठाः सलि
लस्य मध्यात्पुनाना यन्त्यनिविशमानाः इन्द्रो या वज्री वृषभो रराद ता आ
पो देवीरिह मामवन्तु या आपो दिव्या उत वा स्रवन्ति खनित्रिमा उत वा याः स्व
याः यंजाः समुद्रार्था याः शुचयः पावकास्ता आपो देवीरिह मामवन्तु यासां
राजा वरुणो याति मध्ये सत्यानृते अवपश्यञ्जनानां मधुश्चुतः शुचयो
याः पावकाः स्ता आपो देवीरिह मामवन्तु यासां राजा वरुणो यासु सो
मो विश्वे देवा यासूर्जं मदन्ति वैश्वानरो यास्वग्निः प्रविष्टस्ता आपो देवी
रिह मामवन्तु एतानि हे स्लवामगुडस्युडेनसामन्ना श्रुडेहस्केवाहद्या

सं ग्रुरुश्याशीर्षीममन्न इंद्रैश्रुडोनश्यागदिमृुडः मृुडामिन्द्रनिभिः ऋ
रु· ड्रोमुंगिनिधारयमृुडोममहिमोम्मः इंद्रः मृुडोदेनोरंयिंश्यमृुडोपुत्त्रानिरा
क· श्यके मृुडोहरवाणिनिजिन्नसेमृुडोवानेमिषामसि नरुत्ममरीधानतिधा
९ रासुनम्पाधेमः नरुत्ममरीधानति उग्नावेदवसन्नेनामुनैस्परेव्यावमः नर समं ही·
10 ग्रव्युहयोः शुहषेमारासहस्राणिरम्महे न· ग्रायषो सिंशनेतनम
मरसत्राणिवृरम्महे नु· त्रिभिस्त्वेदेवसवितवर्षिष्ठैः सोमधामभिः ऋ
ग्नेदक्षैः शुनीहिनः शुनेनुमादेवजनाः शुनेनुवसवोधिया विश्वेदेवाः
शुनीनमाजाननेवरः शुनीहिमा मयायमस्यग्रस्परसुमोमाम्विश्वेभिरग्निभिः एम·
देवेभ्यञ्जन्नमेहविः उपप्रियंपनिमतंयुवानमाहतोवृधं ग्रगन्मविभ्र ९

तोनमः स्वस्तावयस्वपरस्पुनेनाशान्तमापवस्वरेवसोम आंदुव्विरेवु
रेवसोमेयः पावमानीरध्येत्यृषिभिःसंभृतंरसं तस्मै [illegible] सरस्वतीक्षी दुहे
रं सर्पिर्मधूदकं पावमानीःस्वस्त्ययनीःसुदुघाहिघृतश्चुतः ऋषिभिः
संभृतोरसोब्राह्मणेष्वमृतंहितं पावमानीर्दिशन्तुनइमंलोकमथो
अमुंकामान्समर्धयन्तुनोदेवीर्देवैःसमाहृताः येनदेवाःपवित्रेणा
त्मानंपुनतेसदा तेनसहस्रधारेणपावमान्यःपुनंतुमा प्राजापत्यं
पवित्रंशतोद्यामंहिरण्मयं तेनब्रह्मविदोवयंपूतंब्रह्मपुनीमहे इंद्रः
सुनीतीसहमापुनातुमाजातवेदामूर्जयंत्यापुनातु आपोहिष्ठाम
योभुवस्तानऊर्जेदधातन महेरणायचक्षसे इमंमेगंगेयमुनेसरस्वतिमालेड्य श्र

दधा सोमःस्वस्त्यावरुणःसमीच्या यमोराजाप्रमृणाभिःपुनातु

तेन सम्यग्मिन्येनेन ऋचेवेनाघमर्षणं कृत्वा सव्याहृतिभिस्तु तिसृभिः ऋग्भिः पित्रा
उ॰ तद्यथा ब्रह्मादयो ये देवास्तान्देवांस्तर्पयामि भूर्देवांस्तर्पयामि भुवर्देवां
क॰ स्तर्पयामि स्वर्देवांस्तर्पयामि भूर्भुवःस्वर्देवांस्तर्पयामि उपवीती का
११ ष्ठे पायनादयो ये ऋषयस्तानृषींस्तर्पयामि भूः ऋषींस्तर्पयामि
भुवर्ऋषींस्तर्पयामि स्वर्ऋषींस्तर्पयामि भूर्भुवःस्वःऋषींस्तर्पयामि
प्राचीनावीती सोमः पितृमान्यमोऽङ्गिरस्वानग्निष्वात्ताः कव्यवाडनाद
यो ये पितरस्तान्पितॄंस्तर्पयामि भूः पितॄंस्तर्पयामि भुवः पितॄंस्त
र्पयामि स्वः पितॄंस्तर्पयामि भूर्भुवःस्वः पितॄंस्तर्पयामि अग्निदग्धा राम॰
श्च ये जीवा येऽप्यदग्धाः कुले मम भूमौ दत्तेन तोयेन तृप्ता यान्तु परां गतिं ११

हुतिजलोतर्क्षेल्लिनेटेनिर्लिप्य यस्मयाहृषितेनोयं ष्ठाधीरमलसंभव
म्‌ नमोषपरिहारार्थं यस्माणंनयेयामरं यस्मतर्पणं कृत्वा ऋषीर
जयेत्‌ ऋषेमंत्रकृतांस्तोमैः कश्यपोहर्धयन्गिरः सोमंनमस्यराजा
नंयोजज्ञेवीरुधांपति रिंद्रायेंदोपरिस्रव कश्यपोविभैरद्वाजोविश्वामि
त्रोगौतमः जमदग्निर्वसिष्ठश्चसप्तैतेऋषयःस्मृताः अहेयनीसा
द्विनामसमर्थींआवाहयामि तरहृत सिद्धा॰ गृहाणे॰ ध्यायामि आसनं
पाद्यं अर्घ्यं आचमनं वस्त्रं यज्ञोपवीतं गंधं पुष्पं धूपं दीपं नैवेद्य
फलं तांबूलं दक्षिणा मंत्रपुष्पं मंत्रहीनं आवाहनंनजानामि॰
समर्पणंकृत्वा ततःसावित्र्यारीसतर्पयेत् सावित्रीतर्पयामि ब्रह्म

उ॰
क॰
२

ाँस्तर्पयामि श्रद्धां॰ मेधां॰ प्रज्ञां॰ धारणां॰ सदसस्पतिं॰ अनुमतिं॰
केदारस्तु[illegible]ब्रौ॰ अग्निं॰ अग्न्यग्नीषोमौ अग्निशक्रौ॰ अग्निं॰ मित्राव
रुणौ॰ अग्निं अपः मरुतः अग्निं॰ विश्वान्देवा॰ अग्निं॰ इन्द्रासोमौ त्व
ष्टारं इन्द्रं॰ अग्निं मरुतः॰ पवमानसोमं॰ सोमं॰ अग्निं॰ सवितारं॰
ब्रह्मपत्नीं गां मकेशवपत्नीं पृथ्वीं सात्यदिहापितन् इतिकारिकोक्तेः प्रजापति
स्तृप्यतु ब्रह्मा तृप्यतु वेदास्तृप्यन्तु देवास्तृप्यन्तु ऋषयस्तृप्यन्तु स
र्वाणि छन्दांसि तृप्यन्तु ओंकारस्तृप्यतु वषट्कारस्तृप्यतु व्याहृतयस्तृ
प्यन्तु सावित्री तृप्यतु यज्ञास्तृप्यन्तु द्यावापृथिवी तृप्येतां अन्तरि
क्षं तृप्यतु अहोरात्राणि तृप्यन्तु सांख्यास्तृप्यन्तु सिद्धास्तृप्यन्तु॰ न

राम॰
२

दस्तृप्यंतु· गिरस्तृप्यंतु· देवौषधिवनस्पतिगंधर्वाप्सरसस्तृप्यंतु·
नागास्तृ· वयांसितृ· गावस्तृ· साध्यास्तृप्यंतु विप्रास्तृ· यक्षास्तृ· रक्षां
नि सितृ· भूतानितृ· एवमंतानि· अथऋषयः उपवीती शतर्चिनस्तृ·
माध्यमास्तृ· गृत्समदस्तृ· विश्वामित्रस्तृ· वामदेवस्तृ· अत्रिस्तृ· भर
द्वाजस्तृ· वसिष्ठस्तृप्यंतो प्रगाथास्तृप्यंतु पावमान्यस्तृ· क्षुद्रसू
क्तास्तृ· महासूक्तास्तृ· प्राचीनावीती सुमंतुजैमिनिवैशंपायनपै।
लसूत्रभाष्यभारतमहाभारतधर्माचार्यास्तृप्यंतु जानंतिबाहवि
गार्ग्यगौतमशाकल्यबाभ्रव्यमांडव्यमांडूकेयास्तृ· गार्गीवाचक्नवी
तृ· वडवाप्रातीथेयीतृ· सुलभामैत्रेयीतृ· कहोलंतर्पयामि कौषी

उ॰ क॰ ए
13

तकेन॰ महाकौषीतकेन॰ पैंग्येन॰ महापैंग्येन॰ सुयज्ञेन॰ सांख्यायने
न॰ ऐतरेयेन॰ महैतरेयेन॰ शाकल्येन॰ बाष्कलेन॰ सुजातवक्त्रेन॰ औ
दवाहिन॰ महौदवाहिन॰ सौजामिन॰ शौनकेन॰ आश्वलायनेन॰
येचान्येआचार्यास्तेसर्वेतृप्यन्तु त्रिंशद्भिरेकेनोनेसहस्रशेश्चनयाभ
वेन त्रयोविंशतिनाकेपालरेवपोप्यपितृन्क्रमात् आपयितनयेता
आत्रमस्तेवपर्यनेरेवाक्षिपितमानवाः तृप्यन्तुपितरःसर्वेमातरमाता
महाश्चयः अतीतकुलकोटीनांसप्तद्वीपनिवासिनां आब्रह्मभुवना
ल्लोकादिदमस्तुतिलोदकं एकेचास्मत्कुलेजातानापुत्रागोत्रजामृ
ताः तेगृह्णन्तुमयादत्तंवस्त्रनिष्पीडनोदकं इतिउत्तरीयवस्त्रंतटेनि।

राम॰
२३

र

सव्येनाप

घीडयँ सव्येन वायव्यांदिशितर्पयेत् यमंतर्पयामि · धर्मराजंतर्पया·
मृत्युंतर्पयामि · अन्तकंत · वैवस्वतंतर्पयामि · कालंतर्पयामि ·
सर्वभूतक्षयंतर्पयामि · औदुम्बरंतर्पयामि · दध्नंतर्पयामि · नीलंत०
परमेष्ठिनंतर्पयामि · वृकोदरंतर्पयामि · चित्रंतर्पयामि · चित्रगुप्तंत ·
यमोनिहन्तापितृधर्मराजोवैवस्वतोदण्डधरश्चकालः भूताधिपोदत्त
कृतानुसारीकृतान्तमेतद्दशभिर्जपन्ति इतिदशवारंजपेत् ततःशान्त
ये ध्यानेभद्रःकलशोयतु · शन्तुंद्रागनी · समस्तपवाजि विमिनिसक्ता
नि ऋद्ध्यंयन्तिसोवाचः पर्जन्यायप्रगायत अक्षावरतवसे बलिस्या
पर्वतानां यरेवद्रावलाणे एतानिपर्जन्यसक्तानि ऋद्ध्यानेयन्तिमेरे

मर नु मने
वक्तास्मिति अर्थबोधो वैयाकरणानां सम्मोहनिबन्धनानां वैरसिकाः पठन्ति ततो वै
उ· रभीतमर्थं श्रावणभोजयेत तथाच भूयसीरस्तिलप्रराने कर्तव्यं
क· निश्चयज्ञानेन सर्वेनेषु भूगाव्याख्यायाचकर्यसमवेतं निरस्तुनत्वे पानीयवत्त्वेयत्न
४ कृतस्मृतेवः स्वपाक्षेणोः शारभाय अपविवर्धवे अनेन नमेत्रेणाक्षबोन्न
१५ उदासयेत हस्तस्त्वेनमयोगः अथाचार्यः स्वस्थानः शालाया स्वयं दे
शकालौ सस्तना ममधायानाचायीनानां कृतं श्रीरीमते यानान
यामनानिरासेनाख्यायनदाराश्रीपरमेश्वरश्रीमर्थे व्याकरणाख्य
कर्मञ्च दानीमहत्करिष्ये इति सं कल्प्य नूतनवस्त्रवासिलव्याकरणे राम·
विशेषः अथ स्वत्रस्त्रवासिनाणावेदग्रहाणाधिकारसिद्धिद्वारा श्रीपरम ४

श्राद्धीमर्थे उपाकरणाख्यंकर्मकरिष्ये इति संकल्प्य गणेशाद्यर्चनं
स्वस्तिपुण्याहवाचनं नान्दीश्राद्धं कृत्वा अग्निप्रतिष्ठानं कृत्वान्वारब्धा
न. तत्रोपाकरणाख्यकर्मणि देवतापरिग्रहार्थं मिमाहि कंदांसमृत्यो
न् एताः ऋषिसमङ्कृत्ये तत्रशोभेणा विष्णुकृतं सिध्यमत्र इदं न हृदं यत्तोप
वीतेन परमात्मानं समायासमर्चित्विमादि अग्नेन रम्भेणयूदयमतेपो
नेकृत्वा ऋषिसमृद्धं चरुस्थालीस्थापितपात्रेनिधायाग्नेन समृहपर्यं।
निकरणादिनवप्रधानान्याहुतिं तेषामवकृत्वा स्विष्टकृतं ऋतं सहस्र
स्तुवरानन्धमेणाम् ऋषिसमृद्धम्यापकोहुः ऋषिक्राव्या इति मंत्रस्य वा
मदेव ऋषिः ऋषिक्रावा देवता अनुष्टुप्छन्दः ऋषिसमृद्धयाशानेवि

नियोगः दधिक्राव्णोऽअकारिषंजिष्णोरश्वस्यवाजिनः सुरभिनोमु
उ. खाकरत्प्रणआयूंषितारिषत् प्रमृत्योऽचमय ततोमाज्जेनं पुनरिलतरणार
क. भोणामथस्नात्वाजलेनिधायामेतापः शन्तचधिना माज्ज्यधिना ततो
१५ यज्ञोपवीतमितिमन्त्रस्य परब्रह्मऋषिः परमात्मादेवता त्रिष्टुप्
15 छंदः यज्ञोपवीतधारणे विनियोगः ओं यज्ञोपवीतं परमं पवित्रं प्रजाप
यं तेर्यत्सहजंपुरस्तात् आयुष्यमग्र्यंप्रतिमुंचशुभ्रं यज्ञोपवीतंबलमस्तु
तेजः स्वाहा परमात्मनः प्रेरणेनमम वेदारंभणतः श्रौतसकृयाशनंतः
परम् नवयज्ञोपवीतानिदत्वा दत्वाचधारयेत ततब्रह्मचारिणां राम.
यज्ञोपवीतधारणानंतरमजिनकटिसूत्रकौपीनवस्त्रमेखलादंडा १५

जिनानिधारयेत् ततोप्राणायामादिकृत्वा अग्नेःपश्चादुपविश्य कुशा
उ॰ वेजलेकुशेणास्तराय दर्भे भूवस्त्रोञ्जलिंनिधाय अश्यादिस्मरणान्ते स ग
क॰ वेषामुपाकरणेतिविनियोगः इत्युक्त्वा अग्निमीलेइत्यादीनावृग्विधानीय
१६ ववतोतेमारवत् उपाकृतावेदाः इत्यञ्जलिस्थानकुशान्दक्षिणा कुशो
16 निवेश्य इत्युपविश्य सायंग्निनादिहोमशेषंसमाप्य ततोवेदघोषं
ब्राह्मणान्भोजयेत् कर्मद्वयमिदंकेचिल्लौकिकाग्नौषड्जनेते इत्युत्सर्ज
नोपाकर्मप्रयोगः ॥ शुभम् ॥ भवतु ॥ सर्वम् ॥ ३ ३ ॥ राम॰ १६